

KRONİK

2012 Seçimlerine Giderken Chavez'in 13 Yıllık İktidarı

Arş.Gör. Zeynep Ağdemir

Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez'i iktidardan indirmek için muhalefet bugüne kadar darbeler, grevler, lokavtlar, Chavez'in iktidarını sorgulayan referandumlar¹ gibi pek çok girişimde bulunmuştur. Son olarak, Latin Amerika liderlerinin çoğunun kanser hastalığına yakalanması² konusunda Chavez, "kanser olmamız ABD'nin işi olabilir"³ şeklinde bir kuşku gündeme getirerek bu girişimlere bir yenisini daha eklemiştir. 7 Ekim 2012'de yapılacak devlet başkanlığı seçimi ise hem Chavez'in iktidarına yönelik önceden yapılan tehditlerden farklıdır hem de Bolivarcı Venezüella'nın sosyalist sıçrayışı açısından bir turnusol kağıdı işlevindedir. 2005 yılında Kongre seçimlerini protesto ederek çekilen, Chavez'in Kongre'nin neredeyse hepsini almasını sağlayan muhalefet, 2009 yılında tek çatıda birleşmiş, 13 Şubat'ta yapılan ön seçimde oyların %62'sini alarak seçilen yeni bir aday çıkarmıştır: Henrique Capriles. Bu yeni aday, 39 yaşında varlıklı bir aileden gelen Miranda eyaletinin valiliğini yapan bir devlet adamıdır. Capriles, varlıklı bir aileden gelmesine

¹1999 Anayasası'nın 72. maddesine göre, tüm devlet kademesindeki görevler halk oylaması ile geri alınabilir. Seçildiği görev süresinin yarısının tamamlanmasının ardından, seçmenlerin %20'sinin talebiyle görevin iptali amacıyla kamu referandumu düzenlenebilir. Görevlinin seçilmesinde oy vermiş (görevliye) seçmenin tamamı ya da tamamına yakını görevin iptali için oy kullanırsa ve bu sayı kayıtlı seçmenlerin %20'sinden az değilse görev iptali olarak değerlendirilir. Örneğin, Chavez %59 oyla seçildiyse görevden alınması için %59 oy gereklidir.

²Venezüella lideri Chavez, Paraguay lideri Lugo, eski Brezilya lideri Lula, şimdiki Brezilya lideri Roussef, Arjantin lideri Fernandez kısa zaman içinde kanser hastalığına yakalanmışlardır.

³<http://haber.sol.org.tr/dunyadan/chavez-kanserlerde-abdnin-parmagi-olabilir-mi-haberi-49873>, (22.05.2012).

rağmen basit bir gömlek ve şapka ile gösterişsiz bir biçimde seçim çalışmalarına katılmakta, “ben bir mesih değilim, bir kamu görevlisiyim”, “ben Chavez karşıtı değilim sadece Venezüella’nın bölünmüşlüğüne son vereceğim”, “enflasyon, yolsuzluk, gıda sorununa daha çok zaman harcayacağım, ideolojik haçlı seferine ise az”⁴, gibi söylemleriyle “yaşlı, hasta, çok ideolojik” Chavez karşısında “genç, sağlıklı, ideolojiden çok halkın günlük sorunlarını düşünen”, aynı zamanda Chavez iktidarını aşabilecek ve Chavez’in mirasçısı olabilecek bir görüntü vermeye çalışmaktadır. Peki bu seçim neden Venezüella için kritik önem taşımaktadır? Bu sorunun cevabı Chavezci hareketin bileşimi ve evrimi içinde bulunabilir.

Chavez’in siyasi mücadelesi küçük gerilla kuruculuğunda başlarken Devrimci Bolivar Hareketi-200’ün (*Movimiento Bolivariano Revolucionario-200*, MBR-200) kurulmasıyla daha da güçlü bir hal alır. MBR-200 Bolivarcı bir yaklaşımdan hareketle “bizi ezen zincirlerden kurtulma” fikri çerçevesinde muhalif ordu mensupları tarafından iktidara karşı örgütlenen bir oluşumdur (Gott, 2008: 48). MBR-200, 1989 yılında Carlos Anderes Perez iktidarının uygulamaya koyduğu IMF güdümünde yürütülen neoliberal politikalara karşı gerçekleşen Caracazo ayaklanması sırasında toplumsallaşmaya başlamıştır. Uygulamaya konulan neoliberal politikalar çerçevesinde petrol fiyatları 26 Şubat günü %100 artırılmıştır. Ertesi gün petrol fiyatlarındaki artışa karşılık toplu ulaşımda yapılan %30’luk zam önemli bir dirençle karşılaşmış, başta gecekondu mahallelerinde ve Caracazo’da olmak üzere istasyonlar işgal edilmiş, otobüsler tahrip edilmiştir. Ordu bu ayaklanmayı kanlı bir biçimde bastırılmış, ölenler kimlik tespiti yapılmadan açılan çukurlara toplu biçimde gömülmüştür. MBR-200 ise Caracazo ayaklanmasının bastırılması sırasında halka ateş açmama kararı almış, ayaklanma bastırıldıktan sonra verilen bu karar nedeniyle iktidar MBR-200 içinde birkaç ordu mensubunu etkisiz hâle getirmiştir. Chavez, 1989 yılında Caracazo ayaklanmasının Perez iktidarına karşı yapılacak askeri darbe için bir zemin yaratacağını düşünse de MBR-200 henüz böyle bir hareket için yeterli desteğe ve örgütlenmeye sahip değildir (Gott, 2008: 53-59).

Chavez 1989’da yapma fırsatı bulamadığı darbeyi 1992 yılında denemiş, fakat 1992 darbesini örgütlemekten uzun bir hapis cezası almıştır. Chavez’in o dönemde MBR-200 dışında bir örgütlenmesi bulunmamaktayken, 1992 yılında darbenin başarısızlığa uğrayacağını anladığında televizyonda çatışmaların bitmesi yönünde yaptığı konuşma, kendisini tanınan bir kişilik hâline getirerek halk tarafından desteklenmesini sağlamıştır. 1992 yılında darbeden kurtulan

⁴<http://uk.reuters.com/article/2012/02/13/uk-venezuela-election-capriles-idUKTRE81C0V520120213> (21. 05.2012).

devlet başkanı Perez ise 1993 Haziran'ında kendi partisi olan *Accion Democratica* (Demokratik Hareket Partisi) Kongresi'nde destekçilerini yitirmiş, parti kendisini yolsuzlukla suçlamış ve iki bakanıyla birlikte istifa etmesi istenmiştir. Chavez ise taraftarlarını 1993'te yapılan seçimleri boykot etmeye çağırmıştır. Caldera, eski partisi *Comite de Organizacion Politica Electrol Independiente*'den (Copei-Venezüella Sosyal Hıristiyan Partisi) koparak *Movimiento al Socialismo*⁵ (MAS- Sosyalizme Doğru Hareketi) ile ittifak yapan bir grup kurmuş, seçimi %30'luk oyla kazanmıştır, fakat seçimlere katılmayanların oranı (%40) Caldera'nın aldığı oylardan fazla olmuştur. Caldera'nın seçim başarısının genel kabul gören sebebi ise Kongre konuşmasında Chavez'in 1992'de gerçekleştirdiği darbeyi meşru görmesi olmuştur. Seçimlerin önemli bir sonucu ise işçi partisi *La Causa R*'nin⁶ (Radikal Dava) oylarının geçmiş seçimlere oranla artışıdır. Caldera, Chavez'e siyasi borcunu ödemek için darbeye katılanların serbest bırakılması kararını vermiş, bu karar doğrultusunda Chavez 27 Mart 1994'te hapisten çıkmış, hapisanedeyken de müttefik arayışı içinde olmuştur. *Bandera Roja*⁷ (Kızıl Bayrak) ile ilişki kurmama kararı almış, MAS'nın Petkoff'a karşı tamamının ve *La Causa R*'den kopan PPT'nin desteğini almıştır. 1997 yılında Chavez, yaklaşık olarak %60'ı askerlerden ve %40'ı örgütsüz halk kitlelerinden⁸ oluşan *Movimiento Republica de la Quinta*'yı (MVR-Beşinci Cumhuriyet Hareketi) kurmuştur. 1998 seçimlerine Chavez çeşitli sol partilerin ittifakıyla girmiş ve %56 oy almış iken *Accion Democratica* %39 ve *Copei* %4 oy almıştır. İttifak içinde *Partido Comunista de Venezuela*'nın (PCV-Venezüella Komünist Partisi) % 1.25, MAS'ın %9, MVR'nin %40 ve PPT'nin %2.19 ve diğer küçük partilerin % 3.59 oranında oy aldığını düşünürsek 1998 seçimleriyle beraber Chavez'in ittifak yaptığı örgütlerden bağımsız olarak güç kazanmış olduğunu söylemek mümkündür (Gott, 2008: 128-148).

⁵MAS, 1970'lerin başında Komünist Parti üyeleri tarafından kurulmuştur. Hareketin iki önemli ismi Petkoff ve Giordiani'dir. Petkoff neoliberal politikaları uygulamaya devam eden Caldera hükümetinde bakanlık yapmış, 1998 seçimlerinde Chavez'e destek vermeye karşı çıkmış, fakat Giordina kanadı Chavez'e destek verince MAS tamamıyla Chavez'i desteklemiştir.

⁶La Causa R partisi dünyanın ikinci büyük hidroelektrik santralının, Itaipu Barajı'nın, Sidor çelik işletmesi ve alüminyum sanayisinin bulunduğu Guayana Bölgesi'ndeki işçilere dayalı bir partidir. La Causa R, Chavez'i destekleme konusunda 1997'de ikiye bölünmüş küçük grup eski ismi kullanırken, hareketten ayrılan *Patria Para Todos* (Herkesin Atayurdu-PPT) Chavez'i desteklemiştir.

⁷*Bandera Roja*, sosyalizme silahlı mücadeleyle geçileceğini savunan bir harekettir.

⁸Gott'un "ideolojısiz sivil birey" ifadesi yerine kullanılmıştır.

Chavez, özel sektörle ilişki içinde bulunan ve önceden Caldera'nın kabinesinde yer alan temsilcilerden birini Hazine Bakanı görevine getirmiştir (Ellner, 2008: 51). İlk hâliyle Chavezci hareket içinde Marksistleri, sosyalistleri, sosyal demokratları ve hatta liberalleri barındıran bir hareket olmuştur (Petras, 2007). Chavez iktidara geldikten sonra yeni bir anayasa gerekliliğini vurgulamıştır. Yeni anayasayı hazırlayacak Kurucu Meclis oluşturulması için seçime gidilmiş, Nisan 1999'da Kurucu Meclis oluşturulmasına halk %88⁹ oranında evet yanıtını vermiştir. Hazırlanan 1999 Anayasası aynı yıl %71 oyla kabul edilmiştir. Yeni anayasayla Bolivarcı ideoloji devletin temel felsefesi ilan edilmiş, ülke Venezüella Bolivar Cumhuriyeti adını almış; anayasada devletin ekonomiye müdahalesine yer verilmiş, sağlık hizmetinin ücretsiz sunulması öngörülmüş, yerli halkların dilleri ve kültürleri kabul edilmiş; anayasanın dili eril ve dişil kimlikler kabul edilerek yazılmıştır (örneğin, başkan için sadece eril "presidente" kullanmak yerine "presidenta" da kullanılmaya başlanmıştır) (Wilpert, 2007). Diğer yandan, anayasanın 115. maddesi özel mülkiyeti korurken, 112. maddesi devleti özel girişime destek vermeye çağırarak, 299. maddesi de özel girişime büyüme ve istihdam konusunda önemli yer vermekte, 311. ve 318. maddeleri dengeli bütçenin gerekliliğini ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığını öngörmektedir (Lebowitz, 2009: 142). Bu hâliyle anayasa hem bir boliburjuvazi¹⁰ yaratmak için gerekli koşulları hazırlamakta hem de yoksul halkın temel ihtiyaçlarını karşılar görünmektedir.

Chavez, iktidara geldikten kısa bir süre sonra Caldera döneminde alınan sosyal güvenlik ve alimünyum sektörlerinin özelleştirilmesi kararını partisindeki bazı baskılara rağmen durdurmuştur (Ellner, 2008: 56-57). Eski hükümetler OPEC'le beraber hareket etmezlerken Chavez, iktidarının ilk yılında OPEC'le birlikte hareket etmeye karar vermiş, OPEC ülkesi olmayan fakat Venezüella ile rekabet halinde bulunan Meksika'yı petrol üretimini kısıtlama konusunda ikna etmiştir. Bu karar çerçevesinde Venezüella 1999 Mart'ta üretimini %4 düşürmüş, hem üretimde hem de aramada bazı kısıntılara gideceğini açıklamıştır. *Fondo de Estabilizacion Macroeconomica* adlı fon uluslararası petrol fiyatlarında çöküş olduğunda hükümet gelirlerini desteklemek için kurulmuş, o dönem için petrol fiyatı varil başına 9 doları geçtiğinde fazla gelirin bu fona aktarılması kararı verilmiştir (Gott, 2008: 179-180). Şubat 1999'da Chavez, *Plan Bolivar 2000*'i açıklamıştır. Bu plan çerçevesinde, kamu projeleriyle amaçlanan hastane, ev ve okul yapımı, eğitim

⁹Seçim sonucu Alvarez'den (2006: 24) alınarak değerlendirilmiştir .

¹⁰Boliburjuvazi, Bolivarcı hareketin uyguladığı ekonomi politikalarından yarar sağlayan sermaye kesimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır.

faaliyetlerinin güçlendirilmesi, beslenme sorunlarının çözülmesi gibi hedeflerin askerler aracılığıyla gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Böylece ordunun atıl kapasitesi harekete geçirilecek bu vesileyle ordu ile yerel bölgeler arasında bir bağ da kurulmuş olacaktır. Ordu Bolivarcı devrimin savunucusu olduğundan bu bağ devrimin halk tarafından sahiplenilmesini sağlamayı amaçlamıştır (Jorquera, 2003: 16).

Muhalefet ise 2000 yılında 1999 Anayasası'nın verdiği yetkiyle seçmenlerin %30'unun onayı alınarak Chavez'in görevden alınması için referandum yapılmasını sağlamıştır. 2000 yılında yapılan bu referandumla Chavez %60 oy alarak iktidarını pekiştirmiştir. İktidarını pekiştiren Chavez meşruiyetinin onaylandığı her aşamada daha radikal kararlar almaya başlamıştır. 2001 yılında 49 maddelik *Ley Habilitante* (Yetki Yasası) çıkarılmıştır. Bu yasa, 5 bin hektardan fazla toprak mülkiyetini yasaklamış, hükümete boş arazilere el koyma yetkisi vermiştir. Hidrokarbon Yasası ise *Petroles de Venezuela*'nın¹¹ (PDVSA) yabancı şirketlerle yaptığı ortak yatırımlarda payının %51 olmasını, petrol işletmelerinde en az % 30'luk işletme payının devlete verilmesini öngörmüştür (Ellner, 2008: 52-55). *Ley Habilitante* ve Hidrokarbon Yasası dolayısıyla muhalefet grev ve ardından gelen darbeye Chavez iktidarını hedef almıştır. 2002 Nisan *Confederacion de Trabajadores de Venezuela*¹² (CTV) lideri Carlos Ortega ve Fedecamaras¹³ iki günlük grev ilan etmişlerdir. 11-12 Nisan tarihlerindeki grevin ardından Milli Muhafız subaylarının da desteğiyle darbe gerçekleştirilmiş, Chavez başkentten uzaklaştırılmış, istifa etmediği halde istifa ettiği duyurulmuştur. Darbe yapıldığını duyan halk sokaklara dökülmüş, Chavez yanlısı sloganlar atarak başkenti doldurmuştur. Hem halkın hem de ordunun bir kanadının desteğiyle Chavez, 14 Şubat'ta görevine geri dönmüştür. 15 Şubat'ta Yüksek Mahkeme, darbe yaptıkları gerekçesiyle tutuklanan asker ve sivilleri Nisan'da yapılan bir darbe değil iktidar boşluğu olduğu gerekçesiyle serbest bırakmıştır. Chavez, darbe sonrası tutucu generallere baskı yaparak emekli olmalarını sağlamış, buna rağmen bazı muhalif generaller ordudaki varlıklarını korumuşlardır. Haklarında herhangi bir karar alınmayan muhalifler CTV ve Federcameras, 2 Aralık'ta ordudan destek alamayacaklarını bildikleri için PDVSA özelinde petrol üretimini durdurarak "ekonomik darbe" girişiminde bulunmuşlardır. Temel olarak gerçekleştirilen bir lokavt olmuştur. Petrol şirketini koruma görevi

¹¹Venezüella kamu petrol işletmesi. İşletme kamu gelirlerinin yarısından fazlasını sağlamaktadır, dolayısıyla kamu maliyesi açısından kritik önemdedir.

¹²Venezüella İşçi Konfederasyonu, PDVSA'nın karından yararlanan *Accion Democratica* yanlısı Chavez karşıtı bir işçi konfederasyonu.

¹³Venezüella Ticaret Odası.

orduya verilmiş, ekonomik darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Greve katılan 18 bin kişi işten atılmış, PDVSA yeniden yapılandırılmıştır. 2002-2003 yılında genel grev nedeniyle kapatılan işletmelere el konulmuş, bu işletmeler işçi yönetimlerine bırakılmıştır (Gott, 2008: 232-246).

2002 yılında *Plan Estratégico Social 2001-2007* belgesi hazırlanmıştır. Bu planın iki temel hedefi sağlık ve eğitim hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılmasını sağlamak olmuştur. *Mission Robinson I-II* ile yetişkinler için okuma yazma kursları açılmış, *Mission Ribas* ile okurken çalışma olanakları yaratılmış, üniversite programı *Mission Sucre*¹⁴ oluşturulmuştur. Planın önemli ayaklarından biri 2003 ortalarında çıkarılan *Barrio Adentro* olmuştur. Bu uygulamayla “*barrio*”lara, yani yoksulların yaşadığı mahallelere yönelik önemli politikalar geliştirilmiştir. Bu bölgelere devletin sübvansiyonuyla Küba’dan gelen doktorlar tarafından ücretsiz sağlık hizmeti götürülmüş, yerel düzeyde çok sayıda klinik yapılmıştır (Fernandes, 2008). Okul Beslenme Programı çerçevesinde tüm öğrencilere ücretsiz kahvaltı ve öğle yemeği sağlanmış, 2004 yılında kabul edilen İşçilerin Beslenmesi Kanunu da yirmiden fazla kişinin çalıştığı yerlerde işçilere günde bir öğün sıcak yemek ya da restoranlar veya gıda marketlerinde kullanılabilir kartlar sağlanmasını gerekli kılmıştır. Hükümet, toprak dağıtımı ve şehir planlamasını mahalle tabanında örgütlemiştir. Çiftçi kooperatifleri kurulmuş, bu kooperatiflere kredi gibi destekler sağlanmıştır. Tarımda ve Topraklarda Halk İktidarı Bakanlığı, INDER, FONDAS, CVA ve INIA bölümlerinden oluşmaktadır. INDER, Kırsal Kalkınma Ulusal Enstitüsü, kooperatiflerle birlikte sulama sistemleri, altyapı ve inşaat projeleri üzerinde çalışmaktadır. FONDAS, Sosyalist Tarım Fonu, sıfır faizli ya da çok düşük faizli küçük krediler vasıtasıyla çiftçileri desteklemektedir. Bu kredilerden yararlanma şartı ise ürünleri Venezüella Tarım Şirketi CVA’ya satmak olarak belirlenmiştir. Bu sistem sayesinde, aracı kuruluşlara devlet yoluyla kaynak aktarmak yerine tüketicilere daha ucuza gıda sağlanmakta ve üreticiler de istikrarlı bir alıcı güvencesiyle üretim yapmaktadırlar (Saraçoğlu, 2010).

Diğer yandan, piyasa fiyatının yaklaşık %40 altında gıda ürünlerinin satıldığı *Mercaller* kurulmuş, mahallelerde yoksullar, hamile kadınlar ve çocuklar için yemek evleri örgütlenmiştir. *Casas de Alimentacion* denen bu yemek evleri mahallelerde yerel idarelerin sağladığı fonlardan yararlanarak evlerinde bedava yemek hazırlayan kadınların örgütlediği bir girişimdir. Çiftçi kooperatiflerinden devletin belli fiyatlardan aldığı ürünler *Mercallerde* düşük fiyatta satışa sunulmuş, yemek merkezlerinde de kooperatif ürünleri

¹⁴Mission Sucre iki veya dört yıllık yüksek öğretim için finansman sağlama amacıyla oluşturulmuştur.

kullanılmış, mutfak malzemeleri devlet tarafından karşılanmıştır. *Mercallerin* sayısının artması bazı süpermarketlerin kapanmasına yol açarken (Saraçoğlu, 2010; Lebowitz, 2006; Camacaro ve Schiavoni, 2009) gıda artık “kâr” amacıyla yapılan bir faaliyetten çıkarak basit bir “hak” hâline getirilmeye çalışılmıştır.

Muhalefet, 2004 yılında Chavez’in görevden alınması için 2000 yılında olduğu gibi tekrar referanduma gitmiş, Chavez referandumdan yine galibiyetle çıkmıştır. 2004’teki bu başarının ardından izlenen politikalar daha da radikalleşmiştir. 2005 yılında 2001 yılında çıkarılan toprak yasasının uygulamasına ağırlık verilmiş, %20’si kullanılmayan toprakların dağıtılması, toprakların tamamen kullanılmaması durumda ise devlet tarafından kamulaştırılması uygulamalarına gidilmiştir. 2005 Aralık’ta muhalefet, Kongre seçimlerine katılmamış, Chavez Kongre sandalyelerinin neredeyse hepsini kazanmıştır. 10 yıl içinde özelleştirilmiş işletmelerin ve stratejik sektörlerin kamulaştırılmaları kararı verilmiş, bu çerçevede Verizon’daki telefon şirketi CANTV’nin, AES elektrik ve Sidor çelik işletmelerinin kamulaştırılmaları gündeme gelmiştir (Ellner, 2008: 56-57). 2006 yılında MVR feshedilerek küçük sol partilerin de katıldığı *Partido Socialista Unido de Venezuela* (PSUV-Birleşik Sosyalist Partisi) kurulmuştur. PPT, *Par la Democracia Social* (Podemos-Sosyal Demokrasi İçin) ve PCV oluşuma katılmamış ama Chavez’i desteklemeye devam edeceklerini söylemişlerdir¹⁵. Chavez, 2006 yılındaki devlet başkanlığı seçimlerinde %60¹⁶ oyla yeniden galip gelmiştir. Chavez’in aldığı radikal kararlara rağmen 2006 itibariyle bankacılık, medya, imalat ve petrol gibi alanların önemli bölümünde hâlâ özel kesim faaliyet sürdürmekte, toplam istihdamın %75’ini de özel sektör oluşturmaktadır. Bununla beraber *barriolar* eğitim ve sağlık başta olmak üzere pek çok alanda PDSVA aracılığıyla yoğun transferler yapılmaktadır. Böyle bir politika karması ise, sosyalistlerden liberallere farklı bileşenleri Chavezci hareket içinde tutan temel sebep olarak görülebilir.

Chavezci hareket içindeki kırılmanın 2007 referandumuyla gerçekleştiği söylenebilir. 2007 yılında yapılan Anayasa referandumunda, Merkez Bankası’nın özerkliğinin kaldırılması, çalışma saatlerinin 8’den 6’ya indirilmesi, devlet başkanının 6 yıllık tek dönem süresinin iki döneme uzatılması, sosyal güvenlik hizmetlerinden kayıtdışı kesimin de yararlanmasının sağlanması, halk projeleri ve halk meclisleriyle kolektif mülkiyete ve yönetime yapılan atıf gibi unsurlar vardır (ABD Venezüella Büyükelçiliği, 2007). Referandumda yaklaşık %49.5 evet derken %50.5 hayır demiştir. İlginç olan

¹⁵http://en.wikipedia.org/wiki/United_Socialist_Party_of_Venezuela, (20.05.2012).

¹⁶Bundan sonraki seçim sonuçları bilgileri (kaynak belirtilenlerin dışında) Corrales’den (2011: 124) alınarak değerlendirilmiştir.

2006 yılında yaklaşık 12 milyon oy kullanılırken, bu seçimde bu sayının yaklaşık 9 milyona düşmesidir. 2006 yılında muhalefet oyların %40'ını yani yaklaşık 4.3 milyonunu alırken 2007 referandumunda 4.5 milyon yani hemen hemen aynı oyu almış, yaklaşık 3 milyon Chavezci seçmen ise oy kullanmamıştır (Chavez oyları: 2006 seçimleri 7.3 milyon, 2007 referandumu yaklaşık 4.3 milyon). Bu durum, 2007 referandumunun içerdiği sosyalist karakterli maddeler dolayısıyla, Chavezci hareketin yükseldiği iktidar bloğunun içindeki liberal ve sosyal demokrat kanatta (bu kesimi Chavez'i isteyen ama sosyalist karakterli hamleleri istemeyenler olarak adlandırabiliriz) bir çatlamanın olduğu görüntüsünü vermektedir. Örneğin, sosyal demokrat çizgide olan Podemos 2007 referandumu öncesinde PSUV'a destek vermekten çekildiğini açıklamıştır¹⁷. Diğer yandan, Chavez'in oylarındaki düşüşün farklı bir nedeni 2007 referandumundan önce Chavez'in sürekli yurtdışında oluşu ve referanduma ilişkin propagandanın zayıf kalması, o dönemde Federecamas tarafından örgütlenen gıda krizi sonucu marketlerde temel gıda mallarının yokluğu ve yüksek enflasyon olarak görülebilir. Dolayısıyla, Chavez'i isteyen ama sosyalist karakterli hamleleri istemeyen kesim olarak adlandırdığımız toplam içinde muhalefetin yarattığı gıda krizinden etkilenen küskün Chavezcilerin de olduğunu söyleyebiliriz.

2009 yılında yapılan ve devlet başkanlığının 6 yıllık iki döneme uzatılmasını öngören Anayasa referandumu %54 evet ve %45 hayır oyu ile sonuçlanmış, (6.3 milyon-5.2 milyon) toplamda ise 11.5 milyon seçmen oy kullanmıştır. Yani, Chavezci hareket içinde Chavez'i isteyen fakat sosyalist karakterli hamleleri istemeyen kanadın bir bölümü, Chavez'den vazgeçip muhalefet kanadına geçmiştir. Diğer yandan, 2009 referandumu öncesi seçimleri etkileyeceğini düşündüğümüz olay, 2008 yılı kapitalist krizinin etkisidir.

Venezüella ekonomisi Chavez'den önce petrole dayalı bir yapıya sahipken, Chavez sonrası tarıma önem verilmesine rağmen petrol ağırlıklı yapısını sürdürmüştür. Venezüella'nın petrol ihraç ettiği en önemli ülke ABD'dir, petrol dışı ihracatının ve ayrıca ithalatının da en önemli ortağı ABD'dir. Kriz sebebiyle PDSVA'nın gelirlerindeki düşüş kamu maliyesini doğrudan etkilemiştir. Kamu gelirleri azalmasına rağmen Chavez iktidarı, kriz dönemi ve sonrası kamu harcamalarını arttırmış, bu artışın önemli kısmını kamu transferlerini arttırarak gerçekleştirmiştir. Bütçe açıkları için iç borçlanma seçeneğine başvurulmuştur (Banco Central de Venezuela, 2011). *Mercallerin sağladığı başarılar bu dönemde kendini göstermiş Venezüella, süt, mısır, tavuk,*

¹⁷http://en.wikipedia.org/wiki/Venezuelan_constitutional_referendum_2007, (22.05.2012).

yumurta gibi temel gıda maddelerine olan talebin önemli bir kısmını kendi olanaklarıyla karşılamaya başlamıştır (Camacaro ve Schiavoni, 2009). 2008 krizi halka yapılan sübvansiyonların arttırılması ile olumlu şekilde yansımıştır ve 2007 yılında ortaya çıkan olumsuz hava 2009'a doğru etkisini yitirmiştir. Dolayısıyla, 2009 seçimlerinde artan oyların bir kısmının küskün Chavezcilerden geldiği söylenebilir. Yani, Chavez'in oylarındaki dalgalanmaların nedeni, şu aşamada Chavez'i isteyen fakat sosyalist karakterli hamleleri istemeyen kesimin bir kısmının muhalefete geçmesi ve harekete kökten bağlı olmayan konjonktürel etkilerden dolayı Chavez'e oy veren kesimdir.

2008 yılında ise Chavez karşıtları *Mesa de la Unidad Democratica*¹⁸ (Demokratik Birlik Koalisyonu -MUD) adı altında bir blok kurmuş, bu blok 2009 yılında son halini almıştır. MUD'un başta ABD olmak üzere dış muhalefetten destek aldığı ve bu süreçte dış destekli bazı provakatif örgütlenmeler oluşturduğu Venezüella'daki pek çok yaygın kuruluşu tarafından dile getirilmektedir. Blok içinde ise Chavez'e önceden destek veren MAS ve Podemos gibi partiler de vardır. PSUV seçimlere PCV ile birlikte katılmıştır¹⁹. 2010 yılı Kongre seçimlerinde MUD oyların %49.5'ini, PSUV-PCV ise % 50.5'ini almıştır²⁰ (yaklaşık 5 milyon oy). Kongre'de PSUV-PCV'nin aldığı oyların yoğun nüfuslu yerler olmasından kaynaklanan nedenlerden dolayı 167 sandalyeden 98 sandalye PSUV-PCV'nin olmuşken, yaklaşık 65 sandalyeyi MUD almıştır²¹. Bu seçimler de göstermiştir ki Chavez'i isteyen fakat sosyalist karakterli hamleleri istemeyen kanadın bir bölümü muhalefette kalmaya devam etmiş ve MUD'u desteklemiştir. Fakat, Chavezci oylar 2009'a göre düşüş içindedir. Dolayısıyla Chavez'i isteyen fakat sosyalizmi istemeyen kesim içinde artık Chavez'den vazgeçmiş ve buna karşı MUD'u da bir seçenek olarak

¹⁸Bu birlik içinde MAS, Copei, Accion Democratica, Bandera Roja, Un Nuevo Tiempo (A New Area), Movimiento Primero Justicia (Justice First), La Causa R gibi partiler vardır. Kongre'deki sandalye sayısı bakımından Accion Democratica 19 ile en güçlü parti iken, sağcı parti Copei 8, yeni kurulan sosyal demokrat parti Un Nuevo Tiempo 14 ve yine bir sağcı parti olan Movimiento Primero Justicia 6 sandalyeye sahiptir, http://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_Unity_Roundtable, (25.05.2012).

¹⁹Venezüella Komünist Partisi 14. Kongresi'nde 2012 seçimlerinde de Chavez'in başkanlığını destekleyeceklerini açıklamışlardır, <http://haber.sol.org.tr/enternasyonal-gundem/venezuela-komunist-partisi-14-kongresini-tamamladi-haberi-45319>, (23.06.2012).

²⁰2010 Kongre seçimleri sonuçları Özkan'dan (2010) alınarak değerlendirilmiştir.

²¹Bu durum Bolivarcı devrim hareketinin milletvekili çıkardığı eyalet sayısının fazla olmasına (24 eyaletten 17'sini kazanmıştır) rağmen bu eyaletlerin düşük yoğunluklu nüfuslu olmalarından kaynaklanmaktadır.

görmeyen bir kesim olma olasılığı yüksektir. Çünkü, MUD sosyal demokrat ve sosyalist kesimleri barındırmakla beraber halkın sevmediği eski sağcı partileri içeren bir bileşime sahiptir. İlginç olan diğer nokta ise sosyalist ve sosyal demokrat partiler ile *Bandera Roja* gibi daha radikal partilerin Chavez karşıtlığı cephesinde sağcı partilerle uzlaşıya gitmiş olmalarıdır.

Chavezci hareket içindeki parçalanmaların sebebi 2007 anayasa referandumundaki uygulamalara yakın politikaların izlenmesi olmuştur. Chavez'in iktidara geldiği döneme göre değerlendirildiğinde 2007-2012 yılları, Chavez'in en radikal kararları aldığı yıllardır. Hatta kapitalizme tam bir meydan okuyuştur! Ama nasıl? 2004-2012 Ocak dönemi boyunca 1.087 özel işletme kamulaştırılırken bunun 500'ü 2011 yılında yapılmıştır (whatsnextvenezuela, 2012). Kamulaştırmaların biçiminde de radikalleşme söz konusu olmuştur. Daha önce kamulaştırılacak işletmeyle uzlaşıyla ve bedel ödenerek yapılan kamulaştırmalar 2007 yılından sonra yoğunluklu olmak üzere el koyma yoluyla yapılmıştır. Örneğin, petrol sektöründe bulunan ABD kökenli ExxonMobil'in Orinoco bölgesindeki varlıklarına işletmeye söylenmeden ordu aracılığıyla el konmuştur. İşletme konu hakkında tahkime gitmiş, Dünya Bankası'nın Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi'nde tahkim süreci başlamıştır (Ekonomi Bakanlığı Karakas Ticaret Müşavirliği, 2012). Chavez ise tahkimden çıkacak kararı kabul etmeyeceğini açıklamıştır (Reuters, 08.01.2012). Capriles ise Dünya Bankası'nın kararlarına uyulması gerektiğini söylemektedir (Reuters, 12.02.2012). ExxonMobil'in olayının benzeri olarak Venezüella'ya açılan dava sayısı 1996-2005 yılları için 6 iken, 2007 sonrası için 19'dur (Ekonomi Bakanlığı Karakas Ticaret Müşavirliği, 2012). 2008 yılında Chavez, Palmalat ve Nestle'yi süt üretiminde yarattıkları sorunlardan dolayı kamulaştırma yoluyla tehdit etmiştir. 2009 yılında pirinç ürününün depolanmasından nihai tüketimine kadar geçen süreçteki tüm işletmeler kamulaştırılmıştır. Aynı yıl, özel mülkiyeti öven reklamlar ve Coca Cola Zero'nun üretimi halkın sağlığına zararlı olması gerekçesiyle yasaklanmıştır. PSUV ikinci başkanı Aristóbulo Iszturiz, devrimin yeni aşaması için “özel mülkiyetin ortadan kalkmasının” zorunlu olduğunu söylemiş ve özel mülkiyet üzerine kurulu üretim biçimine alternatif üretim biçimleri için çağrıda bulunmuştur. Chavez, kamulaştırma konusunda iktidara sınırsız hak tanıyan “Sosyal Mülkiyet Yasası”nı gündeme getirmiştir. 2010 yılında, ABD emperyalizmi ile eşleştiği ve bulunduğu sokağın ideolojisiyle uyuşmadığı sebebiyle McDonalds kapatılmıştır. Aynı yıl kamulaştırılmış işletmelerin başarısını göstermek için “*Made in Socialism*” kampanyası başlatılmıştır. 2012 yılının ilk ayında ise Kongre'de kamulaştırmalar üzerinde tartışma yaşanmış muhalefette yer alan bir milletvekili “kamulaştırma bir hırsızlıktır” diyerek Chavez'in konuşmasını bölmüştür (whatsnextvenezuela, 2012).

2012 Şubat'ında ise MUD içinde yapılan ön seçimleri %62 oy alarak Henrique Capriles kazanmıştır. Peki Capriles Venezüella için ne istemektedir? Capriles, PDVSA'nın devlet mülkiyetinde kalmasını ancak personellerini profesyonelleştireceğini, OPEC stratejisinin aynı kalacağını, Chavez'in alt gelir gruplarına sağladığı sübvansiyon, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere devam edileceğini, yolsuzluk ve yüksek suç oranıyla mücadele edeceğini, fakat kamulaştırmaların devam etmeyeceğini, özel sektörün ancak yapılan kamulaştırmalar durdurulursa yatırıma yönelebileceğini söylemektedir (Reuters, 12.02.2012). Capriles'in ortaya koyduğu bu politikalar tam da Chavez'i isteyen ama sosyalist karakterli hareketleri istemeyen sonrasında da Chavez'den de vazgeçmiş, kararsız kesimin istekleriyle örtüşmektedir. Capriles ile beraber MUD'un karmaşık yapısı da netleşmiştir. Dolayısıyla, Ekim 2012 Venezüella devlet başkanlığı seçimi sonucu hakkında kesin yorumlar yapılamadığı gibi bu seçimlerin eski seçimlere göre daha başa baş bir mücadeleye sahne olacağı söylenebilir. Capriles'in seçilmesi durumunda kamulaştırmalara ve Venezüella'daki sosyalist karakterli hareketlere dur deneceği belliyken, Chavez'in alacağı bir zafer sosyalizme yönelim açısından daha radikal kararların alınmasına vesile olabilecektir.

Diğer yandan, 2012 Ocak sonunda Obama'nın yaptığı açıklamada Chavez'i "gerçekleştirdiği hükümet eylemleri ile, Venezüella halkının evrensel haklarını kısıtlamakla, temel demokratik değerlere tehdit oluşturmakla ve de bölge güvenliğine katkı sağlamakta başarısız olmakla" suçlaması seçimlerin normal koşullar altında gerçekleştirilmeyeceği yorumlarının yapılmasına sebep olmuştur (Nikandrov, 2012). Obama'nın açıklamasının yanında bu dönemde Chavez'e yönelik dış baskıların daha da artacağı söylenebilir. Chavez'in önce Kaddafi'yi desteklemesi²², Suriye'ye doğrudan yardım göndermesi²³, İran'la yakınlaşması²⁴, özellikle bu dönemde Suriye meselesine kritik önem veren ABD ve Avrupa açısından Venezüella'ya müdahale edilmesini elzem hâle getirecek unsurlar olabilir. Dünya Bankası ise yapılan kamulaştırmalar sonucu açılan davalarda Venezüella'ya tazminat yüklemeye devam etmekte ve bu durum son dönemde yoğunluk kazanmaktadır. Diğer yandan, son dönemde

²²<http://www.reuters.com/article/2011/10/02/us-venezuela-chavez-idUSTRE7901QW20111002>, (20.05.2012).

²³<http://www.reuters.com/article/2012/05/18/venezuela-syria-idUSL1E8GIJW720120518>, (20.05.2012).

²⁴<http://www.reuters.com/article/2012/01/07/us-venezuela-iran-idUSTRE8060DO20120107>, (12.06.2012).

Chavez kanserden tamamen kurtulduğunu açıklasa da²⁵ bu açıklamadan önce Chavez'in sağlığına ilişkin pek çok spekülasyon yapılmıştır. Capriles'in seçim danışmanı Armando Briquet'in "Chavez'in sağlığına ilişkin doğru bilgi alamadıklarını²⁶" söylemesi de bu durumuna örnek gösterilebilir.

Görünen odur ki Chavez'in 2007 referandumunda sunduğu sosyalist karakterli politikalar temelini aldığı iktidar bloğu içinden sosyal demokrat ve liberal kanadın kopuşuna sebep olmuştur. 2009 anayasa referandumunda Chavez'i isteyen fakat sosyalizmi istemeyen bir kanat muhalefete geçmişken, 2010 Kongre seçimleri de göstermiştir ki Chavez'i isteyen fakat sosyalist karakterli hamleleri istemeyen bir kanat artık Chavez'e destek vermeyi bırakmış bununla beraber MUD'u da bir seçenek olarak görmemiştir. Capriles ise bu kesim için uygun bir aday olabilir. Diğer yandan, Venezüella ise "Chavez Te Amo²⁷" yazılarıyla doludur. Haziran 2012'de Datanalisis tarafından yapılan seçim anketi de Chavez lehine sonuçlar vermektedir. Chavez oyların %46.1'ini almışken Capriles'in oyu %30.8'dir. Geri kalan yaklaşık %24'lük seçmen dilimini ise kararsızlar ve ankete cevap vermeyenler oluşturmaktadır²⁸. Chavezci oylarda bir düşüş olmazsa Capriles'in tek şansı kararsız ve cevapsız seçmenlerin neredeyse tamamının oyunu alabilmesine bağlı görünmektedir...

Kaynakça

- ABD Venezüella Büyükelçiliği (2007), "Venezüella'nın Anayasa Reformu," http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14321, (03.05.2012).
- Alvarez, Angel E. (2006), "Social Cleavages, Political Polarization and Democratic Breakdown in Venezuela," http://www.lai.su.se/gallery/bilagor/SRoLAS_No1_2006_pp18-28_Alvarez.pdf, (04.04.2012).
- Banco Central de Venezuela (2009), "Economic Report 2009," <http://www.bcv.org.ve/Upload/Publicaciones/infoeco2009e.pdf>, (15.04.2012).

²⁵<http://www.reuters.com/article/2012/07/10/us-venezuela-election-chavez-idUSBRE8681CQ20120710>, (09.07.2012)

²⁶<http://www.ntvmsnbc.com/id/25324280/#storyContinued>, (20.05.2012).

²⁷"Seni seviyorum Chavez,"

<http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/actualidad/politica/una-cadena-humana-en-los-medanos-por-chavez.aspx>, (21.05.2012).

²⁸<http://www.reuters.com/article/2012/07/16/us-venezuela-election-idUSBRE86F0KZ20120716>, (06.08.2012).

- Camacaro William ve Christina Schiavani (2009), "The Venezuelan Effort to Build a New Food and Agriculture System," <http://monthlyreview.org/2009/07/01/the-venezuelan-effort-to-build-a-new-food-and-agriculture-system>, (20.03.2012).
- Corrales, Javier (2011), "A Setback for Chavez," *Journal of Democracy*, 22 (1): 122-136.
- Ekonomi Bakanlığı Karakas Ticaret Müşavirliği (2012), "Venezüella Kamulaştırma Prosedürleri," http://www.dto.org.tr/duyuru/ebic/venezuela_tahkim.pdf, (13.04.2012)
- Ellner, Steve (2008), "Hugo Chavez'in Devrim Sürecinin Evrelerinin Çözümlemesi," Topal Aylin (eds.) *Latin Amerika'yı anlamak neoliberalizm direniş ve sol* (İstanbul: Yordam Yayınları): 49-65.
- Gott, Richard (2008), *Hugo Chavez ve Bolivarcı Devrim* (İstanbul: Yordam Yayınları) (Çev. Hasan Böğün).
- Jorquera, Jorge (2003), *Venezuela: The revolution unfolding in Latin America* (Newtown: Resistance Books).
- Lebowitz, Michael A. (2009), "Tek Yol Pratik Venezüella'daki Referandum Yenilgisinin Ardından," *Montly Review* 1(20): 139-148.
- Lebowitz, Michael A. (2006), *21. yüzyıl için sosyalizm* (İstanbul: Yordam Yayınları) (Çev.: Pelin Üçer-İbrahim Akbulut).
- Nikandrov, Nil (2012), "Obama, Chavez'e sert çıkıyor: Venezüella seçimleri planlandığı gibi gerçekleşebilecek mi?" http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=42596, (29.04.2012).
- Özkan, Nahide (2010), "Venezuela'da parlamento seçimlerinin ardından," <http://haber.sol.org.tr/bizimamerika/venezuela-da-parlamento-secimlerinin-ardindan-33957>, (18.04.2012).
- Petras, James (2007), "James Petras ile Venezüella 2 Aralık Referandumunu ve Bolivya Üzerine," Çiğdem Çidamlı, Metin Yeğin röportajı, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14562, (18.04.2012).
- Reuters, (2012), "Venezuela will not recognize World Bank rulling in Exxon case," <http://www.reuters.com/article/2012/01/09/us-venezuela-exxonmobilidUSTRE80701V20120109>, (08.01.2012).
- Reuters, (2012), "What does Henrique Capriles want for Venezuela?" <http://www.reuters.com/article/2012/02/12/uk-venezuela-election-caprilesidUSTRE81B0FG20120212>, (12.02.2012).
- Saraçoğlu, Esin (2010), "Venezüella açlıkla terbiye olmuyor (2)," <http://haber.sol.org.tr/bizimamerika/venezuela-aclikla-terbiye-olmuyor-2-33143>, (09.04.2012).
- Sujatha, Fernandes (2008), "Social Policy in Chavez's Venezuela A Radical Alternative or More of the Same?" <http://www.drclas.harvard.edu/revista/articles/view/1101>, (10.04.2012).

Wilbert, Gregory (2007), "Venezüela'nın yeni anayasası," http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=13943, (02.04.2012).

What's Next for Venezuela (2012), "Timeline of Expropriations," <https://www.whatsnextvenezuela.com/media-kit/timeline-of-expropriations/>, (12.04.2012).